

# ■ SPOJENÉ STÁTY AMERICKÉ

## Šedesát let a pořád se čeká



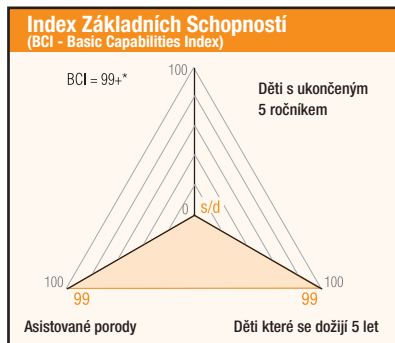
V roce 2008, kdy si připomínáme 60. výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv Organizací spojených národů, nabízejí prezidentské volby v USA příležitost k tomu, aby se Spojené státy opět začaly angažovat v otázkách lidských práv a hledaly společné dohody v domácím i globálním měřítku. Různé komunity USA přicházejí s inovativními přístupy k podpoře lidských práv, které je třeba šířit a posilovat tak, aby mohly ovlivnit celonárodní diskusi.

Institute for Agriculture and Trade Policy  
 Alexandra Spieldoch  
 Hunger Notes  
 Lane Vanderslice  
 Center of Concern  
 Aldo Caliari  
 Action Aid USA  
 Karen Hansen Kuhn  
 Global-Local Links Project  
 Tanya Dawkins

V roce 1948 byly USA uznávaným vůdcem úsilí o vytvoření Organizace spojených národů a Eleanor Rooseveltová pracovala s ostatními členskými zeměmi na přijetí Všeobecné deklarace lidských práv. Země se také ujala vedení při vytváření brettonwoodských institucí, jako je Světová banka a Mezinárodní měnový fond, a také toho, z čeho měla vzniknout Mezinárodní obchodní organizace (International Trade Organization). Z tohoto zárodku se stala skutečností pouze jedna z částí, Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT), která se později proměnila ve Světovou obchodní organizaci (WTO). O šedesát let později si Spojené státy udržují odstup od systému OSN, který pomohly vytvořit – což je trend podkopávající potenciál pro kolektivní řešení rozhodujících problémů, před nimiž dnes stojíme, jako je změna klimatu, zostřující se potravinová krize, chudoba a válka. Od druhé světové války prosazovala vláda USA deregulované trhy jako prostředek k omezení konfliktů a podpoře cílů svých politik jak uvnitř svých hranic, tak mimo ně. Součástí tohoto postupu byla privatizace poskytování veřejných služeb a zmiřování předpisů v pracovní a ekologické oblasti, v zájmu podpory investování a rozvoje obchodu.

Rigidní oddanost vlády ideologii svobodného trhu jako konečného arbitra celonárodních priorit zablokovala rozvoj politiky a investiční struktury, jež by v zemi podporovala sociální a ekonomický rozvoj založený na právu. Existuje dlouhá a veřejností široce podporovaná tradice „negativních“ povinností - toho, co vláda nemůže dělat, jako je omezení svobody projevu nebo podrobování občanů nepřiměřeným prohlídkám a zatýkání. Tyto povinnosti spadají do kategorie občanských a politických práv. Je ale mnohem menší shoda nebo dokonce i diskuse o koncepci „pozitivních“ povinností, což se týká povinností vlády v oblasti sociálních a ekonomických práv. To je zčásti způsobeno faktem, že občanská a politická práva jsou zakotvena v Ústavě USA, zatímco ekonomická, sociální a kulturní práva (ESCR, economic, social, and cultural rights) nikoli. Někteří lidé trvají na tom, aby ESCR zůstala mimo Ústavu a odmítají právní závazky, které by vyplývaly z jejich ratifikace, zejména v souvislosti s celkovým poklesem objemu prostředků věnovaných na veřejné služby.

\* Jedna ze složek ukazatele BCI byla stanovená podle údajů ze zemí podobné úrovně.



Pokud jde o mezinárodní právo, Spojené státy neratifikovaly Mezinárodní úmluvu o ekonomických, sociálních a kulturních právech (ICESCR, International Covenant on ESCR), Konvenci o právech dítěte, Konvenci o odstranění všech forem diskriminace žen a Kjótský protokol o klimatických změnách, a neuznávají ustanovení obsažená v těchto dohodách jako práva. To velmi ztěžuje vytváření komplexní celostátní politiky sociálních a ekonomických práv.

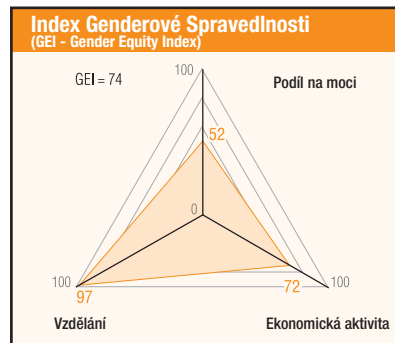
Prezidentské volby v USA roku 2008 nabízejí příležitost k tomu, aby se veřejnost znovu angažovala v problematice lidských práv a nalézání společných řešení domácích a globálních problémů. Tento článek se zabývá třemi složkami IESCR: právem na práci, právem na potravu a právem na zdraví, jako příklady výzev, které přináší debata o lidských právech v USA, a také jako příklady, jak jsou tato práva podkopávána nebo špatně chápána.

### Právo na práci

Ačkoliv USA (možná víc než kdokoli jiný na světě) kladou velký důraz na produktivitu, efektivitu a měřitelné výsledky práce, étos „práva na práci“ se v USA chápe jinak než v ostatních zemích. Všeobecná deklarace lidských práv říká: „Každý má právo na práci, na svobodnou volbu zaměstnání, na spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky a na ochranu proti nezaměstnanosti.“ Dodává, že každý má právo na stejný plat za stejnou práci, právo na spravedlivou a uspokojivou odměnu, která by zajišťovala lidskou důstojnost a sociální ochranu a že každý má právo zakládat odborové organizace a přistupovat k nim.

Ve Spojených státech naopak právo na práci získalo význam schopnosti pracovat bez ohledu na to, zda existují programy a ochrany, jako je zdravotní péče, důchody a podpora v nezaměstnanosti. Protože odborová organizovanost je dnes na úrovni 12 %, což je nejnižší hodnota od začátku 30. let,<sup>1</sup>

1 Union Members Summary. US Bureau of Labor Statistics, www.bls.gov/news.release/union2nr0.htm. 25. ledna 2008.



je pro pracující obtížné dosáhnout ochrany práce, kterou za dlouhá léta vybojovaly odbory.

Pojem uspokojivé odměny nebo existenční mzdy je sice přijímán širokými skupinami obyvatelstva, naráží však na odpor mnoha předních podnikatelů a politiků. Tak například trvalo skoro deset let, než Kongres USA dal souhlas k postupnému zvyšování minimální mzdy z 5,15 USD za hodinu v roce 2007 na 7,25 USD za hodinu, čehož má být dosaženo roku 2009.<sup>2</sup> Ani tato vyšší sazba neumožní rodinám, aby unikly chudobě, protože výsledný příjem 15 080 USD za 52 odpracovaných týdnů o délce 40 hodin je pořád pod hranici chudoby, která byla roku 2007 pro tříčlennou rodinu 17 170 USD.<sup>3</sup> I tato hodnota je minimální, jelikož i dvojnásobek příjmu na úrovni chudoby je pořád považován za nízký příjem. Většina pracujících v nejnižších platových kategoriích nedostává podporu, jako jsou dávky v pracovní neschopnosti, placená dovolená, zdravotní pojištění nebo příspěvky zaměstnavatelů do soukromého penzijního fondu (tj. cokoliv mimo podporu v rámci „Social Security“).

Podporu v nezaměstnanosti dostávají pouze ti, kdo byli propuštěni, nikoli ti, kdo opustili zaměstnání, ať k tomu měly jakkoli oprávněné důvody. Přitom se podpora v nezaměstnanosti poskytuje pouze 26 týdnů. Nezaměstnaní, kteří si najdou práci, pak často mají menší plat a vedlejší příjmy, přičemž ti, kdo chtějí pracovat, ale nemohou najít zaměstnání, zůstávají po 26 týdnech skoro bez jakékoliv podpory. Způsobuje to řada různých faktorů, v neposlední řadě rasová a genderová diskriminace. I když zde hraje roli také nedostatečná pracovní kvalifikace, přístup k rekvalifikačním programům je omezený, ačkoliv v této oblasti existují některé specifické programy pro dospělé, jako je Program dočasné pomoci rodinám v nouzi

2 Montgomery, „Congress Approves Minimum Wage Hike“, Washington Post, 25. května 2007.

3 US Department of Health and Human Services, „Prior HHS Poverty Guidelines and Federal Register References“, www.aspe.hhs.gov/poverty/figures-fed-reg.shtml. Staženo 25. února 2007.

(Temporary Assistance to Needy Families Program).

Stručně shrnuto, že zde třeba překonat velké překážky, nejen pokud jde o změnu chápání práva na práci, ale také o přeoriento-  
vání celé ekonomiky tak, aby odpovídala tomuto závazku.

## Právo na potravu

Tak jako právo na práci, ani právo na potravu se v USA v širší míře neprosazuje, ani se o něm nediskutuje. To ovšem neznamená, že se otázky související s výživou a hladem ignorují. Největší rozpočtovou položkou v návrhu zákona o zemědělství (US Farm Bill) jsou peníze na potravinovou pomoc pro chudé lidi („potravinové známky“) a programy školních obědů, což dohromady představuje dvě třetiny výdajů z titulu tohoto zákona. Výdaje ovšem nedrží krok s rostoucími potřebami. Vyšší ceny potravin a nižší rezervy způsobují, že USA zažívají extrémní potravinovou inflaci,<sup>4</sup> což znamená, že nouzi o potraviny bude mít ještě víc lidí. Do roku 2007 vzrostl počet hladovějících nebo podvyživených dětí na 12,6 milionu (17,2 % všech dětí v zemi).<sup>5</sup> Navíc po celé zemi existují oblasti, kterým se říká „potravinové pouště“, v nichž rodiny s nízkými příjmy prostě nemají přístup k čerstvým, zdravým potravinám za přijatelnou cenu.

Současný systém zemědělství ztíží situaci farmářů, dělníků a spotřebitelů. Deregulace zemědělství vedla za několik desetiletí svého trvání k nadvýrobě komodit a zvýšení dotací agrobyznisu, což změnilo charakter potravinářství. Přebytková kukuřice je nyní klíčovou součástí průmyslově vyráběných potravin s pochybnou nutriční hodnotou a také komoditou na trhu průmyslových krmiv pro chovy vepřevého a hovězího dobytka a kuřat. U čerstvého ovoce a zeleniny jsou spotřebitelské ceny výrazně vyšší. Početné vědecké studie a zprávy v médiích upozorňují na problém obezity, a to dokonce i u dětí, částečně vyvolávaný převahou levných průmyslově vyráběných potravin s vysokým obsahem škrobu a tuků v jídelníčku obyvatel USA.<sup>6</sup> K dlouhodobým zdravotním problémům obyvatelstva přispívá také zvýšená spotřeba masa.<sup>7</sup>

Řada alarmujících upozornění souvisejících s nedostatečnou bezpečností potravin obrátila roku 2007 pozornost veřejnosti na nedostatky v regulaci. I když se některé z těchto výstrah týkaly importovaných potravin, k nejrozsáhlejšímu stahování potravin z prodeje docházelo u domácí výroby. K tomu se přidaly rostoucí obavy o bezpečnost mléka produkovaného kravami, které dostávají injekce růstového hormonu, což zvýšilo poptávku veřejnosti po bezhormonovém mléku.<sup>8</sup>

Rostoucí spotřebitelská poptávka po organických potravinách z místní produkce sice může přispět k vlivnějšímu a bezpečnějšímu stravování, problémem je ovšem jejich vyšší cena a menší dostupnost. Patty Lovera z organizace Food and Water Watch podotýká: „Nárůst u organických a místních potravin je povzbuzující a znamená, že mnoho spotřebitelů může volit zdravější varianty. Pokud ale nespravíme náš porouchaný systém potravinové bezpečnosti, mnoho lidí bez přístupu k těmto trhům zůstane dál stranou. Pokud neposílíme minimální standardy bezpečnosti potravin, riskujeme vytvoření

dvoutřetinového potravinového systému: zdravé potraviny pro spotřebitele ze střední a vyšší třídy, kteří si mohou dovolit vyšší ceny, a méně zdravé a méně regulované potraviny pro všechny ostatní.“<sup>9</sup>

## Právo na zdraví

Zdravotní péče je dnes v zemi jednou z nejexpozivnějších otázek, jak se lidé potácejí pod břemenem stoupajících cen a nedostatečného pojistného krytí. Přitom však fakt, že se právo na zdraví zřídka zmíní ve celonárodní debatě o tom, zda a jak poskytovat všeobecnou zdravotní péči, je dokladem toho, jak tvrději se pro toto právo staví zdravotnický průmysl a volení představitelé, kteří jsou závislí na jeho přispěvcích do volebních kampaní.

USA vydávají na zdravotnictví 16 % HDP, což je nejvyšší podíl na světě.<sup>10</sup> Mají také nejvyšší zdravotnické výdaje na jednu osobu. Ovšem výkonnost zdravotnictví měřená řadou ukazatelů neodpovídá tomu, co by se dalo podle takových čísel očekávat.<sup>11</sup> USA mají méně lékařů a ošetřovatelů na jednoho obyvatele než většina ostatních zemí OECD, pravděpodobně délka života je nyní 77,8 let, což je skoro rok pod průměrem OECD, a kojenecká úmrtnost je 6,8 úmrtí na 1000 živě narozených dětí, přičemž průměr OECD je 5,4 úmrtí.<sup>12</sup>

Rostoucí náklady na zdravotní péči společně se zmenšující se pojistným pokrytím jsou významnou překážkou většího přístupu veřejnosti ke zdravotní péči.<sup>13</sup> Počet osob bez pojištění vzrostl za poslední dvě desetiletí z 10 milionů na 48 milionů. To znamená, že je dnes přibližně jedna sedmina populace nepojištěná. Bez zdravotního pojištění lidé více odkládají návštěvy u lékaře a protloukají se bez potřebné zdravotní péče včetně léků na předpis. Podle jednoho z průzkumů skoro všichni nepojištění dospělí udávají cenu jako hlavní důvod, proč se jim nedostalo péče, když ji potřebovali.<sup>14</sup> Pouze 29 % dospělých s nízkými příjmy má soukromé pojištění.<sup>15</sup>

Nadace Commonwealth Fund udává, že 59 % dospělých s chronickou nemocí, jako je cukrovka nebo astma, si nevybralo léky na předpis nebo přestalo brát léky kvůli jejich vysokým cenám. Více než jedna třetina (35 %) nepojištěných dospělých s chronickou nemocí skončila kvůli své nemoci na nemocniční pohotovosti nebo byla hospitalizována přes noc – což je dvakrát tolik, než u pojištěných dospělých s podobnou nemocí.<sup>16</sup> Děti jsou na tom dokonce ještě hůř než dospělí.<sup>17</sup>

Základním standardem práva na zdraví je zákaz diskriminace na základě příjmu, stejně tak jako rasy, genderu,

náboženství a dalších sociálních znaků. Ve Spojených státech, kde se tyto kategorie zpravidla překrývají, rasové a etnické menšiny se obvykle nacházejí v nižších příjmových pásmech a mají menší přístup ke správné péči. Skoro polovina (45 %) hispánských dospělých, více než dvě pětiny (41 %) asijsko-amerických dospělých a více než jedna třetina (35 %) afro-amerických dospělých udává, že má potíže s placením zdravotní péče, ve srovnání s přibližně jednou čtvrtinou (26 %) bělošských dospělých.<sup>18</sup> V roce 2004 se 30 % Afro-američanů a 25 % Hispánců s chronickými nemocemi muselo vzdát koupě léčiv na předpis kvůli jejich vysoké ceně – ve srovnání se 17 % u bělošského obyvatelstva.<sup>19</sup>

Zdravotní krize neustále narůstá a nyní postihuje střední třídu tak jako chudé, i když ne ve stejné míře. Opět jednou je to velké téma v prezidentských volbách roku 2008.

## Jak se dělá krok kupředu

Přes odpor mocných zájmových skupin se po celé zemi rozvíjejí nové mediální kampaně a lidové vzdělávací iniciativy. Energii nabírají kampaně a strategie zaměřené na vytváření široké podpory lidským právům. Uvedme některé vynikající příklady:

Centrum pro ekonomická, sociální a kulturní práva vytvořilo celonárodní síť soustředující se na nutnost přijmout a realizovat uvedená práva. Vyšlo základní příručka a další materiály vysvětlující význam práva na zdraví, potravu, bydlení atd. v kontextu USA. Roku 2008 odcestovala do Ženevy bezprecedentní delegace mládeže, právníků zabývajících se veřejnou problematikou, aktivistů v oblasti bydlení a pracujících, kterou zorganizovala Síť USA pro lidská práva (US Human Rights Network). Tato delegace v Ženevě zpochybnila oficiální zprávu USA k Mezinárodní konvenci o ukončení všech forem rasové diskriminace. Uvedená „síť pro stínovou zprávu“ byla výsledkem jednoletého celonárodního občanského úsilí, jehož cílem bylo pomoci občanům, aby přiměli svou vládu ke skládání účtů z toho, jak plní mezinárodní normy lidských práv, a zpochybnil rétoriku dodržování poukazem na domácí realitu.

Tam, kde není dost angažovanosti na celonárodní úrovni, občané posilují znalost mezinárodních dohod a snaží se o jejich prosazování na místní úrovni. Tak například v San Franciscu probíhá kampaň, která prosazuje „protokoly o dopadu lidských práv“ jako prostředek k zavedení minimálních standardů pro celé území města.

Značný význam mají akce i podporu lidských práv v USA má Kampaň za existenční mzdu (Living Wage Campaign) vedená reformním sdružením ACORN,<sup>20</sup> která žádá práci pro všechny, spravedlivou minimální mzdu a také cenově přístupné bydlení. Státy u pobřeží Mexického zálivu, zejména Mississippi a Louisiana, které byly poničeny hurikánem Katrina, se staly bojištěm a zkušební laboratoří pro řadu právních principů tradičně zařazovaných do mezinárodní oblasti, od práv vnitřních uprchlíků až po právo na půdu a bydlení. Kromě toho Národní výbor USA pro Světový den výživy, decentralizovaná organizace s představiteli po celé zemi a kanceláři ve Washingtonu D.C., organizuje každý říjen akce ke Světovému dni výživy v různých státech unie.

Tyto a další příklady ukazují, že v různých komunitách USA ožívají snahy o prosazování ekonomických a sociálních práv v celonárodním měřítku. Nyní všichni stojíme před výzvou, jak zajistit, aby se tyto iniciativy šířily a posilovaly; je to také náš vzájemný závazek založený na naději a partnerství. ■

4 „Energy and Food Prices Push Up U.S. Inflation.“ Associated Press, 15. července 2008.

5 Food Research and Action Center, [www.frac.org/html/hunger\\_in\\_the\\_us/hunger\\_index.html](http://www.frac.org/html/hunger_in_the_us/hunger_index.html). Food Research and Action Center, [www.frac.org/html/hunger\\_in\\_the\\_us/hunger\\_index.html](http://www.frac.org/html/hunger_in_the_us/hunger_index.html).

6 M. Pollan (2006). *The Omnivore's Dilemma*. New York: Penguin Books.

7 „High Meat Consumption Linked to Heightened Cancer Risk“, *US News and World Report*, 11. prosince 2007.

8 Viz „Healthcare Without Harm“, [www.noharm.org/details.cfm?ID=1104&type=document](http://www.noharm.org/details.cfm?ID=1104&type=document).

9 Rozhovor s Patty Lovera, 18. března 2008.

10 WHO (Světová zdravotnická organizace) (2006). *The World Health Report 2006 – working together for health*. K dispozici na [www.who.int/whr/2006/en/index.html](http://www.who.int/whr/2006/en/index.html).

11 I když by se zdálo logické, že při realizaci práva na zdraví může stát sehrávat řadu různých rolí, stojí za připomenutí, že USA jsou jedinou zemí OECD, v níž na soukromý sektor připadá větší část zdravotnických výdajů než na veřejný.

12 OECD (2007). „Health Data 2007. How Does the United States Compare.“

13 Health Policy Institute of Ohio, „Understanding Health Policy Disparities“, 2004. [www.healthpolicyohio.org/pdf/healthdisparities.pdf](http://www.healthpolicyohio.org/pdf/healthdisparities.pdf).

14 *Ibid.*

15 Health Policy Institute of Ohio, „Understanding Health Policy Disparities“, 2004. [www.healthpolicyohio.org/pdf/healthdisparities.pdf](http://www.healthpolicyohio.org/pdf/healthdisparities.pdf).

16 S.R. Collins, K. Davis, M. M. Doty, J. L. Kriss and A. L. Holmgren, „Gaps in Health Insurance: An All-American Problem“, *The Commonwealth Fund*, April 2006.

17 R. Manione-Smith et al., „The Quality of Ambulatory Care Delivered to Children in the United States“, *The New England Journal of Medicine*, Vol. 26, No. 5, September 2007, pp. 644-649.

18 Health Policy Institute of Ohio, *op.cit.*

19 *Ibid.*